

PROGRAM FÖR HÅLLBAR JÄMSTÄLLDHET

Utbildning som ger jobb

JÄMSTÄLLDHET SOM SMART EKONOMI I BOTKYRKA

BOTKYRKA KOMMUN
Långt ifrån lagom

**Sveriges
Kommuner
och Landsting**

Upplysningar om innehållet:
Magnus Jacobson, magnus.jacobson@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2013
ISBN 978-91-7164-954-6
Omslagsfoto: Anja Callius, Bilden visar en
deltagare inom Botkyrka Vuxenutbildning
Produktion: Kombinera AB

Innehåll

- 2 Föroord
- 3 Kapitel 1. Inledning till Smart ekonomi
- 5 Kapitel 2. Utmaningar i Botkyrka
- 7 Kapitel 3. Offentliga insatser för att motverka utanförskap
- 7 Insatser som sociala investeringar
- 7 Samverkande insatser kräver samarbetande aktörer
- 9 Kapitel 4. Typfall och beräkningar
- 10 Jämförelsealternativets kostnader
- 10 Handlingsalternativets kostnader och intäkter
- 11 Tolkning av beräkningsresultaten
- 12 Kapitel 5. Exemplet Aisha
- 12 En samlad utbildningssatsning följt av ett jobb
- 13 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2017
- 13 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2052
- 14 Utbildningssatsningen från Aishas perspektiv
- 14 Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv
- 14 Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2052
- 15 Kapitel 6. Exemplet Beata
- 15 En samlad utbildningssatsning följt av ett jobb
- 15 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2015
- 16 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2042
- 17 Utbildningssatsningen från Beatas perspektiv
- 17 Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv
- 17 Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2042
- 18 Kapitel 7. Exemplet Cynthia
- 18 En sammanhållen utbildningssatsning följt av ett jobb
- 18 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2017
- 19 Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2032
- 20 Utbildningssatsningen från Cynthias perspektiv
- 20 Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv
- 20 Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2032
- 21 Kapitel 8. Slutsatser
- 21 Stora samhällsekonomiska vinster
- 21 Värdet av förvärvsarbete och andra goda effekter
- 21 Stora besparingar
- 22 Tidskrävande utbildningssatsningar
- 22 Tre utmaningar
- 23 Referenser

Förord

Jämställdhet är en del av det kommunala uppdraget – kommuner och landsting ska ge medborgarna likvärdig service oavsett kön. Det är en fråga om rättigheter. Men det är också en fråga om kvalitet och effektivitet i verksamheten.

Sedan 2008 har Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) drivit en särskild satsning för att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering av offentligt finansierade verksamheter: Program för hållbar jämställdhet. SKL har tilldelats sammanlagt 240 miljoner kronor av regeringen, pengar som till största del gått till utvecklingsarbeten i ett 70-tal kommuner och landsting.

En avgörande faktor för att lyckas med jämställdhetsintegrering är en engagerad och drivande ledning. Därför har SKL initierat en högnivågrupp för hållbar jämställdhet, med den högsta politiska ledningen och de högsta cheferna i kommuner och landsting som deltar i programmet.

Högnivågruppen har stort fokus på sambandet mellan jämställdhet, kvalitetsutveckling och ekonomi. Beslutsfattare behöver argument och konkreta exempel på att jämställdhetsarbete inte bara handlar om rättvisa och mänskliga rättigheter, utan att det också kan leda till kvalitetshöjningar, effektivitetsvinster och ökad tillväxt.

Inom SKL:s projekt Smart ekonomi har Botkyrka, Göteborg och Borås tagit fram konkreta exempel från den kommunala vardagen där det finns en tydlig koppling mellan jämställdhet och ekonomi. Exempelen visar att jämställdhetsinsatser kan ge stora samhällsekonomiska vinster.

Resultatet av uppdraget redovisas i tre separata rapporter där de medverkande kommunerna själva redogör för sina beräkningar. Agneta Stark, docent i företagsekonomi, skriver i en gemensam inledning om de grundläggande principerna för jämställdhetens ekonomi. Beräkningarna i Botkyrkas rapport är gjorda av nationalekonomen Frida Widmalm.

Ett stort tack till Botkyrka, Göteborg och Borås, som visat att jämställdhet är en rättighet som lönar sig!

Stockholm i maj 2013

Håkan Sörman

VD, Sveriges Kommuner och Landsting

Inledning till Smart ekonomi

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett mål som inte behöver ha med pengar att göra. Att både kvinnor och män kommer i fråga när en anställning ska göras och att vuxna kvinnor och män har rösträtt och är valbara varken kostar eller sparar pengar.

Men hur pengar används påverkar ändå ofta förutsättningarna för jämställdhet. I Smart ekonomi kopplas pengar och jämställdhet samman genom att deltagande kommuner, landsting, regioner och privata utförare söker kommunala vinster av jämställdhetsintegrering.

De exempel som presenteras inom ramen för Smart ekonomi är utformade av de deltagande kommunerna efter deras egna behov och prioriteringar. Exempelen visar hur de har gjort, och rapporten redovisar modeller för beräkningar som de har utformat.

Resultaten i siffror är inte i och för sig det viktigaste i det här projektet, även om de är tankeväckande. Vilka slutsatser som kan dras av resultaten är inte självklart, men en sak blir tydlig: kön som analysgrund gör skillnad. Resultaten ger också rika möjligheter till egna reflexioner om möjliga förändringar i arbetsätt och arbetsfördelning inom och mellan kommuner, landstingskommuner och staten.

Det viktigaste är hur de deltagande kommunerna valt och avgränsat problemen, vilka alternativ som belyses och hur de har gjort beräkningarna. Deras

arbeten kan inspirera till efterföljd eller till helt andra val, avgränsningar och alternativ.

Några frågor visade sig vara gemensamma för flera projekt. De samhällsekonomiska kalkyler som gjordes pekade på att en samhällsekonomiskt mycket lönande åtgärd kan bli dyr för en kommun om kommunen får kostnaderna medan de positiva ekonomiska effekterna inte hamnar hos kommunen.

Om kommunen däremot både har kostnaderna och intäkterna blir saken enklare. Man kan säga att "samhällsekonomiska" kalkyler egentligen förutsätter att det offentliga "samhället" är en enhet. Så är dock inte fallet. Så hur ska man göra då? Detta är inte alls något unikt problem för Smart ekonomi men exemplen spetsar till frågorna.

Det kommunala utjämningsystemet komplicerar också besluten. En kommun som satsar pengar på en viss förändring vet att kostnaderna helt säkert kommer att belasta kommunens budget, medan intäkterna kanske endast till en mindre del kan komma att gynna den egna kommunen. I stället förbättras ekonomin för alla kommuner sammantagna, genom utjämnningen.

Det skulle föra alltför långt att i detta sammanhang gå in djupare på det komplicerade utjämningsystemets möjliga styreffekter, och vi nöjer oss med att nämna området här. Det kan dock ha stor inverkan på vilka åtgärder kommuner kommer att anse vara rimliga att vidta.

Jämställdhetsintegrering av kommunala budgetar handlar om att se på invanda företeelser också från ett annat håll än det brukliga. I exemplen har det fått deltagarna att ställa en mängd frågor om varför budgetarna ser ut som de gör, och allra viktigast: varför brukar vi göra på det här viset i vår kommun? Är det för att lösa problem som tidigare var stora? Speglar budgetvanorna medvetna överväganden? Får de idag effekter som vi inte såg för fem år sedan?

Några gemensamma drag finns i exemplen i det här projektet. Beräkningarna är gjorda försiktigt i meningen att kostnader har räknats realistiskt medan intäkter har räknats pessimistiskt lågt. Av-

sikten är att undvika glädjekalkyler. Alla antaganden redovisas så att kalkylerna blir begripliga och genomskinliga för en granskare. Men förenklingar har också gjorts, för att beräkningsarbetet ska vara rimligt.

De exempel som visas här behandlar en mindre del av några stora och invecklade budgetar – dagens svenska kommuner ansvarar för en mängd komplicerade verksamheter. Genom att betrakta dessa mindre delar i ett nytt perspektiv har deltagarna kommit att se hur man skulle kunna nå bättre resultat, mätt i kommunens egna uppsatta mål, genom relativt sett små ändringar i hur pengar idag används. Ytterst är detta en fråga om effektivitet.

Utmaningar i Botkyrka

Att människor står utan egen försörjning och lever i utanförskap har naturligtvis negativa ekonomiska och sociala konsekvenser både för dem själva och för andra. Det behövs emellertid mer kunskap om de samlade samhällsekonomiska kostnaderna för dessa problem. Inom ramen för projektet Smart Ekonomi vid Sveriges Kommuner och Landsting har därför Botkyrka kommun beställt denna rapport. Kostnader och intäkter för att via olika utbildningssatsningar leda tre uppdiktade, men representativa, kvinnor i utanförskap till en egen försörjning genom förvärsarbete redovisas.

Beräkningar görs dels från ett samhällsekonomiskt perspektiv, dels från kvinnornas perspektiv, dels från Botkyrkas kommunalekonomiska perspektiv och slutligen framhålls kort ett antal offentligfinansiella effekter på skatteintäkter och välfärdssystem.

Beräkningarna görs mot bakgrund av ett antal utmaningar som är relevanta i detta sammanhang. Sysselsättningen är geografiskt segregerad både på en nationell nivå, men också inom kommunerna. Exempelvis miljonprogramsområden tenderar att ha låg sysselsättning. Sysselsättningen är också ojämnt fördelad i befolkningen. Unga, lågutbildade, och utrikes födda är exempel på grupper som i genomsnitt har lägre arbetsmarknadsanknytning än

andra. Bland utrikes födda är sysselsättningen för kvinnor betydligt lägre än för män.

Sedan en tid har förvärsfrekvensen bland män ökat i hela landet, men för kvinnor är den så kallade arbetslinjen bruten. Utrikes födda kvinnor har till exempel varken återhämtat sitt arbetskraftsdeltagande eller minskat sin arbetslöshet sedan krisåret 2008, vilket inrikes födda kvinnor och män och utrikes födda män har gjort.¹ Detta är särskilt uttalat i socialt utsatta områden där kvinnors förvärsstal är betydligt lägre än för män i samma område och också låga jämfört med kvinnor i andra och mindre utsatta kommuner.

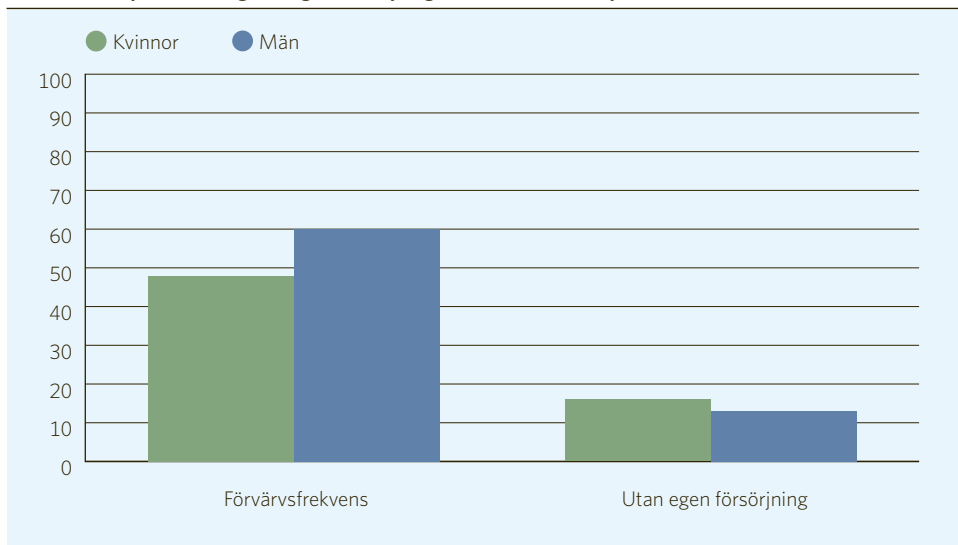
I en rapport framtagen av Botkyrka kommun framgår att utrikes födda kvinnor i kommunen som kom till Sverige för 20 år sedan relativt lätt kunde få ett jobb, även om de saknade svenskakunskaper och hade låg utbildning.² Idag är det näst intill omöjligt att få ett reguljärt arbete utan kunskaper i svenska och lägst gymnasiekompetens, oavsett yrke.

En hög förvärsfrekvens och allas rätt till arbete och egen försörjning är villkor för en hållbar utveckling i Botkyrka kommun. Kommunen har därför beslutat att prioritera både försörjningsstödtagare och personer som helt saknar egen inkomst från arbete eller bidrag. Dessa två grupper omfattar na-

Not 1. Prop. 2011/12:1.

Not 2. Botkyrka kommun, Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen (2011).

DIAGRAM 1. Sysselsättning och egen försörjning i kommundelen Fittja.

turligtvis både kvinnor och män, men kvinnorna är, liksom på riksnivå, mer utsatta än män. Exempelvis i kommundelen Fittja i norra Botkyrka är förvärvsfrekvensen för kvinnor i åldern 20–64 år knappt 48 procent (män drygt 60 procent) och 16 procent av kvinnorna står helt utan egen försörjning från arbete eller bidrag och har heller inga myndighetskontakter. Motsvarande andel för män är 13 procent.³

I denna rapport beskrivs, beräknas och värderas vad som händer för tre olika kvinnor som alla lever i olika slags utanförskap om de, tillsammans med kommunen och andra offentliga aktörer, satsar på att uppnå gymnasiekompetens. I kapitel 2 förs resonemang om insatser för att bryta utanförskap. I kapitel 3 beskrivs typfallen och beräkningsmetoder varefter följer ett kapitel av beräkningar och analys för varje typfall. I kapitel 7 dras ett antal slutsatser.

Följande principer har varit vägledande i fram-

tagandet av denna rapport. När man gör samhälls-ekonomiska kalkyler gäller det att balansera mellan förenkling och realism. Man behöver ha tillräckligt enkla antaganden och avgränsningar för att det ska gå att räkna och samtidigt behöver man ligga tillräckligt nära verkligheten för att kalkylerna ska vara meningsfulla. Vilka centrala förenklingar som gjorts framgår av texten.

Utöver förenkling och realism, krävs att man redovisar de antaganden som kalkylen vilar på så att läsaren kan bilda sig en uppfattning av vad som gjorts och rimligheten i detta.

Eftersom kalkylerna löper över långa tidsperioder och vissa kostnader och intäkter är svårsmatta eller osäkra (till exempel framtida löneutveckling), är det också viktigt att iaktta en försiktighetsprincip så att man inte gör glädjekalkyler med överskattade intäkter eller underskattade kostnader.

Not 3. Botkyrka kommun, Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen (2011).

Offentliga insatser för att motverka utanförskap

Insatser för att bryta utanförskap innebär ofta initiala utgifter. För att förbättra chanserna för ett lyckat resultat kan det också behövas ett samarbete mellan olika offentliga aktörer.

Insatser som sociala investeringar

Nästan alla vägar för att bryta utanförskap kräver offentliga insatser i ett tidigt skede som börjar betala sig först senare, om satsningen lyckas. Då kommer intäkterna i form av ökad sysselsättning, minskad kriminalitet, minskat missbruk m.m. och med detta följer minskade offentliga utgifter för t.ex. hemkommunen, landstinget, rättsväsendet och kriminalvården. Även förbättrad ekonomisk standard för dem som får egen försörjning kommer först efter själva insatsen.

Insatser för att bryta utanförskap kräver typiskt sett belopp som ur ett kortsiktigt budgetperspektiv kan verka alltför stora för inblandade aktörer. Detta mönster av tidiga kostnader och senare intäkter är detsamma som för vad som i andra sammanhang kallas för investeringar.

När det gäller intäkter från satsningar för att bryta utanförskap så består de av dels traditionella intäk-

ter på grund av att fler kommer i arbete (högre levnadsstandard för individen, ökade skatteintäkter, ökade inbetalningar till socialförsäkringen) och dels minskade kostnader exempelvis för försörjningsstöd, hälso- och sjukvård eller för rättsystemet.

En stor skillnad mellan dessa sociala investeringar och sedvanliga, fysiska eller finansiella, investeringar är hur de budgeteras och redovisas. För investeringar i byggnader (arenor, kommunhus, skolor etc.) fördelas investeringskostnaden över en lång rad år eftersom man räknar med att ha nytta av investeringen en längre period.⁴

Motsvarande investeringskostnader för sociala satsningar påverkar däremot inblandade aktörers budget i sin helhet under de år de infaller. Det är inte heller säkert att intäkterna i form av samhällsekonomiska värden och minskade framtida kostnader beräknas eller belyses över huvud taget.

Samverkande insatser kräver samarbetande aktörer

För att offentliga insatser verkligen ska leda till permanenta förbättringar krävs oftast enligt Nilsson och Wadeskog (2008) att olika aktörer tillsammans

Not 4. Eller "skrivs av" på redovisningsspråk.

tar ett samlat grepp, ett slags problemorientering, kring varje individ.

I våra förenklade exempel är detta inte helt tydligt, men ett vanligt problem i verkligheten är att många i utanförskap inte söker hjälp själva. Det skulle alltså behövas någon form av uppsökande insatser. I samtal med tjänstemän i Botkyrka kommun nämnde dessa att Medborgarkontoret skulle kunna fylla en sådan uppgift. Ett annat ”klassiskt” förslag för uppsökande och informerande verksamhet är Barnavårdscentraler.

Vidare skulle förmodligen de utbildningsinsatser som vi räknar på i denna rapport vinna på att kombineras med motiverande och stödjande insat-

ser under utbildningens gång. Här finns, menar vi, en tydlig roll för Arbetsförmedlingen att parallellt med den kommunala utbildningssatsningen ta fram praktikplats eller instegsjobb under SFI-tiden. Andra insatser skulle kunna vara CV-skrivande, jobbcoachning etcetera.

Här behöver de offentliga aktörerna byta perspektiv från sin egen verksamhets ramar till individens förutsättningar och behov. För en sådan samverkan kan det ibland behövas statsmakternas mandat.⁵

Likt exempelvis Nilsson och Wadeskog (2008) uppmärksammar denna rapport det långsiktigt höga samhällsekonomiska värdet av tidiga åtgärder för att bryta utanförskap.

Not 5. Som exempel skulle kunna nämnas att regeringen i regleringsbrevet för 2013 för Arbetsförmedlingen slår fast att Arbetsförmedlingen ska intensifiera arbetet med enskilda med ekonomiskt bistånd.

Typfall och beräkningar

De tre typfallskvinnorna i följande kapitel studeras från och med tiden för satsningen och fram till pensioneringen. Kvinnorna är:

- › Aisha, en utrikes född 25-åring med 5 års skolgång från hemlandet. Före utbildningssatsningen försörjs hon av anhöriga.
- › Beata, en inrikes född 35-åring med grundskoleexamen. Före utbildningssatsningen har hon har försörjningsstöd.
- › Cynthia, en utrikesfödd 45-åring med 9 års skolgång från hemlandet. Före utbildningssatsningen har hon försörjningsstöd.

Här har antagits att kvinnorna inte har barn. Vidare har vi antagit att Beata och Cynthia är ensamstående. Beräkningarna kompliceras annars av att försörjningsstödet, studiemedlen och barnomsorgskostnader baseras på hushållssammansättning. Det är också en pedagogisk fördel att börja enkelt för att tydligare se de basala resultaten. Därefter kan man vid behov bygga ut beräkningarna på olika sätt. Av resursmässiga skäl har vi också fått utesluta effekterna av ett förvärvsarbete på perioden efter 65 års ålder.

Man kan inte bara räkna på vad en viss social satsning kostar och inbringar utan man måste fråga sig: jämfört med vad? Det vanliga är att man jämför kostnader och intäkter förknippade med en viss satsning med de kostnader och intäkter som uppstår om man inte gör någonting alls.⁶ Utöver utbildningssatsningarna (handlingsalternativen) behöver alltså även ett jämförelsealternativ beskrivas.

För att kunna jämföra en utgift på till exempel 1 000 kronor 2013 med en intäkt på t.ex. 1 500 kronor år 2023 behöver vi kunna omvandla de 1 500 kronorna till dagens kronor. Så kallade nuvärdesberäkningar översätter kostnader och intäkter som infaller vid olika tidpunkter till en ”gemensam valuta”, så att de blir direkt jämförbara, det vill säga att de kan summeras och subtraheras.

I denna rapport har nuvärde år 2012 valts. För att beräkna nuvärden behöver man också anta en så kallad diskonteringsränta. Kort uttryckt mäter den vilken vikt vi lägger på framtiden jämfört med idag. I denna rapport används en diskonteringsränta på 4 procent.⁷

Om nuvärdet av handlingsalternativet är större än nuvärdet av jämförelsealternativet kan satsningen betecknas som samhällsekonomiskt lönsam.

Not 6. På samma sätt kan man använda metoden för att jämföra två eller fler olika handlingsalternativ.

Not 7. Allmänt gäller att ju högre diskonteringsränta desto mindre lönsamma blir investeringarna. För rimliga nivåer på diskonteringsräntan förändras emellertid inte de kvalitativa resultaten i denna studie.

Jämförelsealternativets kostnader

I dessa exempel har vi valt att jämföra satsningen med att inte göra någonting fram till respektive pensionsålder. Detta innebär att Aisha är fortsatt försörjd av anhöriga i 40 år, Beata får försörjningsstöd i 30 år och Cynthia får försörjningsstöd i 20 år.

Dessa scenarier är förstås förenklade. Ett mer realistiskt jämförelsealternativ skulle kunna vara att Beata och Cynthia vandrar ut och in i olika aktiviteter och ersättningsformer och även att alla tre kvinnorna i sitt utanförskap drabbas av psykisk ohälsa som kostar dels för dem själva och dels medför utgifter för landstinget och för staten (vård respektive läkemedel).⁸

I verkligheten vet vi att både arbetslöshet och lågutbildning är nära förknippade med en sämre hälsostatus, men det har inte gått att ta fram rimliga beräkningar av dessa effekter inom ramen för denna rapport.⁹

Eftersom vi antagit att kvinnorna inte har barn, så fångar vi inte heller upp den effekt föräldrars utanförskap i form av låg utbildning eller arbetslöshet har på barnens skolresultat och risk för eget utanförskap. Indirekt kan alltså utanförskapet i jämförelsealternativet få stora och långsiktiga kostnader, men dessa har inte rymts inom denna rapport.

På grund av att våra beräkningar bortser från hälsoeffekter och effekter på nästa generation är därför kostnaderna för om kvinnorna stannar i utanförskap klart underskattade i denna rapport, vilket är en fördel ur ett försiktighetsperspektiv.

Handlingsalternativets kostnader och intäkter

De tre kvinnorna följer varsin utbildningsväg som leder till gymnasieexamen från Vård- och omsorgsprogrammet i kommunal vuxengymnasieutbildning. Utbildningsvägarna har tagits fram av en

arbetsgrupp inom Botkyrka kommun för att vara representativa för vad som erbjuds personer med liknande bakgrunder i Botkyrka kommun och beskrivs närmare längre fram.¹⁰

Före gymnasieutbildningen behöver Aisha och Cynthia läsa svenska och därefter läsa viss grundläggande vuxenutbildning. Under svenskstudierna är Aisha fortsatt försörjd av anhöriga och Cynthia får fortsatt försörjningsstöd. Under den kommunala grund- och gymnasieutbildningen tar samtliga kvinnor studiemedel.

I beräkningarna har vi alltså utgått från studiebanor som är vanliga för individer med liknande bakgrund. Vi har också räknat med genomsnittlig studietakt och genomsnittliga kostnader för respektive utbildningar inom Botkyrka kommun 2011.¹¹ Uppgifterna baserar sig på Skolverkets statistik för 2011 samt upphandlade avtal. Studiemedel har antagits enligt gällande belopp och regler, enligt Centrala Studiestödsnämnden i december 2012.

Kvinnornas utbildningssatsningar antas leda till reguljära arbeten i vård- och omsorgsyrken till och med 65-årsdagen.¹² Valet av vård- och omsorgsutbildning beror dels på att det inom det området redan råder ett stort behov av utbildad personal i Stockholms län samt att erfarenheter också talar för att detta är en typ av arbeten som många kvinnor inom målgruppen väljer.¹³

Vi har antagit att kvinnorna går in på en låg lön inom yrkesområdet och att de inte heller får någon reallöneutveckling under arbetslivet.¹⁴

Sociala investeringar för att bryta utanförskap och skapa egen försörjning leder till två sorters intäkter. För det första innebär kvinnornas arbete ett reallt samhällsekonomiskt värde som kallas produktionsstillskott. Detta beräknas som arbetets totala lönekostnad, dvs. summan av bruttolönen och de sociala avgifterna (i Sverige drygt 30 procent av bruttolönen).

För analysen är det också intressant att studera

Not 8. Ett väletablerat sätt att ta fram mer realistiska jämförelsescenarier skulle vara att sätta ihop en grupp experter som baserat på sin kunskap och erfarenhet enas om realistiska scenarier för de hypotetiska individerna. Experterna kan vara handläggare vid AF, kommunens socialförvaltning, företrädare för Komvux, Medborgarkontor, forskare etc. Detta är dock ett ganska resurskrävande förfarande (se Nilsson och Wadeskog, 2008).

Not 9. Janlert (2012) respektive Burström och Rehnberg (2006).

Not 10. erksamhetschef, rektor och biträdande rektor vid Botkyrka Vuxenutbildning samt studie- och yrkesvägledare vid Botkyrka Vägledningsscenter.

Not 11. Inom beräkningarna finns dessutom viss marginal för eventuella kortare "omtag". Eventuella kostnader för sådana ingår emellertid inte.

Not 12. Av beräkningstekniska skäl antas kvinnorna fylla år den 31 december.

Not 13. Länsstyrelsen i Stockholms län (2011).

Not 14. Uppgifterna baseras på Medlingsinstitutets lönestatistik för 2011 för relevanta yrkeskoder, SSYK 5131-5134. Jämfört med denna har vi antagit en lön i underkant, 20 000 kronor per månad.

hur produktionstillskottet fördelar sig. Grovt uttryckt fördelas det mellan kvinnans nettolön (vilken i sin tur leder till skatteintäkter från hennes konsumtion och sparande) och offentligfinansiella intäkter i form av kommunalskatt, landstingsskatt och inbetalningar till socialförsäkringssystemen.

För det andra leder kvinnans egen försörjning till minskade offentliga utgifter, i vårt fall för försörjningsstöd för två av de tre kvinnorna. I mer realistiska scenarier skulle man också ha kunnat räkna med minskade utgifter för offentliga aktörer och individer i samband med förbättrad hälsa till följd av egen försörjning och, gynnsamma effekter på nästa generation.

Satsningens direkta kostnader består av utgifter för utbildning och försörjning under utbildningen. Botkyrka kommun tillhandahåller SFI och Komvux. Centrala studiestödsnämnden tillhandahåller studiemedel. I ett mer realistiskt scenario skulle vi här ha kunnat inkludera de uppsökande, motiverande och stödjande insatser som tidigare nämnts.¹⁵

Tolkning av beräkningsresultaten

Slutligen behöver en viktig sak framhållas. Vi har räknat på kostnader och intäkter för utbildnings-satsningar som lyckas, det vill säga att kvinnorna fullföljer respektive utbildningsväg och sedan får jobb. Detta betyder självfallet inte att liknande satsningar alltid skulle lyckas.

Att räkna på vinsten av ett lyckat utfall innebär dock att kalkylerna kommer att visa hur mycket pengar det blir över för varje lyckad satsning vilket medger slutsatser av typen ”Satsningen är så pass lönsam att det räcker med att en kvinna av 50 lyckas få ett jobb och behålla det för att den ändå ska ha gått med samhällsekonomisk vinst” eller ”Det blir alltså 300 000 kronor över till t.ex. jobbcoachning, hälsosatsningar och annat”.

För respektive satsning på Aisha, Beata och Cynthia följer nu en redovisning av kostnader och intäkter för samhället i stort, för kvinnorna själva, för Botkyrka kommun samt vissa offentliga instanser.

Not 15. Under projektets gång har kontakter med Arbetsförmedlingen tagits. Det har emellertid inte varit möjligt för dem att ta fram uppgifter om styckkostnader för praktik, instegsjobb, coaching etc.

Exemplet Aisha

Vi ska nu göra några enkla kalkyler som visar effekterna av en utbildningsattsning för Aisha, en utrikes född 25-årig kvinna med fem års skolgång från hemlandet. Innan Aisha nås av satsningen finns hon inte med i något offentligt försörjningssystem.¹⁶

En samlad utbildningsattsning följd av ett jobb

Vi antar att någonting (eget initiativ eller en offentlig insats) leder till att Aisha från och med januari 2013 kan följa en sammanhållen och väl vald utbildningsväg bestående av SFI, kommunal grundutbildning och kommunal gymnasieutbildning. För en person med Aishas bakgrund skulle en vanlig utbildningsväg i Botkyrka kommun se ut som följer.

Med början i januari 2013 och tre terminer framåt läser Aisha svenska för invandrare, SFI, kurserna 2B och 2C. Under SFI-studierna har vi antagit att Aisha är fortsatt försörjd av anhöriga. Därefter, från och med höstterminen 2014, läser hon en ettårig grundläggande vuxenutbildning på Komvux: ett

kurspaket bestående av samhällskunskap, svenska som andraspråk och matematik.

Efter avslutad grundläggande utbildning väljer Aisha den yrkesinriktade gymnasieutbildningen Vård- och omsorgsprogrammet. Utbildningen tar tre terminer och avslutas i december 2016.

Det är Botkyrka kommun som står för alla utbildningskostnader. Mellan 2013 och 2016 kostar Aishas utbildning kommunen 147 000 kronor.¹⁷ Under den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen har Aisha rätt till studiemedel. Detta är en statlig kostnad som totalt för hela perioden uppgår till 154 000 kronor.¹⁸ Totalt kommer alltså Aisha utbildningsattsning att kosta det offentliga 301 000 kronor.

I januari 2017 börjar Aisha jobba inom vård och omsorg till en lön som motsvarar 20 000 kronor per månad 2011. Som tidigare nämnts, räknas lönen upp med 2 procent per år för att ta hänsyn till förväntad inflation. Vi räknar däremot inte med någon reallöneökning; detta för att inte riskera att göra en alltför optimistisk kalkyl.

Not 16. Vi antar att Aisha lever hon i ett hushåll där andra medlemmar har tillräckligt höga inkomster för att hon inte ska ha rätt till försörjningsstöd. Det är också fullt möjligt att hon (eller hennes anhöriga) valt att avstå från försörjningsstöd av andra skäl eller så är hon/de inte medvetna om möjligheten.

Not 17. Summan är uppbyggd av uppgifter från Botkyrka kommun om genomsnittliga kostnader och genomsnittlig studietakt på respektive kurser i utbildningsvägen.

Not 18. Kostnaden bygger på den antagna studievägen samt uppgifter från CSN. Enligt dessa uppgifter har vuxna som inte gått grundskola respektive gymnasium rätt till s.k. högre studiebidrag på c:a 6 548 kronor per studiemånad. Vi har antagit att Aisha inte tar lånedelen i systemet.

Aisha arbetar till och med 2052 då hon fyller 65 och går därefter i pension. Som tidigare påpekats anges alla monetära uppgifter i nuvärde 2012 byggnad på en diskonteringsränta på 4 procent.

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2017

Under Aishas första yrkesverksamma år, 2017, är hennes bruttolön drygt 222 000 kronor. Utöver detta belopp betalar arbetsgivaren sociala avgifter på 67 000 kronor. Tillsammans bildar dessa belopp den samhällsekonomiska intäkten, produktionstillskottet, av att Aisha kommit i arbete och uppgår till knappt 290 000 kronor.

När vi jämför med satsningens kostnad på 301 000 kronor, kan vi konstatera att på en samhällslelig nivå har alltså satsningen gått nästan jämt upp redan året efter den fyraåriga utbildningsvägen.

I tabell 1 nedan beskrivs hur produktionstillskottet fördelar sig och vilka offentligfinansiella effekter som därmed uppstår. Efter skatt får Aisha behålla 173 000 kronor för konsumtion och eget sparande. Beroende på hur mycket och vad Aisha konsumerar kommer hon att från nettolönen betala konsumtionsskatt. Om vi antar att Aisha konsumerar 90 procent av nettolönen och betalar en genomsnittlig konsumtionsskatt på 15 procent skulle detta innebära en statlig skatteintäkt på drygt 23 000 kronor.¹⁹

TABELL 1. Fördelning av produktionstillskottet från Aishas utbildningssatsning 2017, nuvärde 2012 (kronor).

Aktör/mottagare	Belopp
Aishas nettolön	173 000
Varav tillfaller staten (konsumtionsskatt)	23 300
Kommunalskatt	30 500
Varav tillfaller Botkyrka kommun	1 700
Varav tillfaller kommunkollektivet	28 800
Landstingsskatt	18 300
Varav tillfaller Stockholms läns landsting	3 800
Varav tillfaller landstingskollektivet	14 500
Socialförsäkringen	67 000
Totalt	290 000*

* Summeringen stämmer inte exakt pga. att vi inte räknat med den del av skatten som utgör kyrkoavgift samt avrundning.

Vidare betalar Aisha med dagens skattesystem 30 500 kronor i kommunalskatt.²⁰ Av denna summa tillfaller 1 700 kronor Botkyrka kommun. Landstingsskatten uppgår till 18 350 kronor. Av denna summa får Stockholms läns landsting behålla 21 procent; resten går in i det landstingskommunala skatteutjämningsystemet. Slutligen har vi de sociala avgifterna på 67 000 kronor som bland annat går till de offentliga systemen för sjukförsäkring, föräldraförsäkring med mera.

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2052

I tabell 2 nedan presenteras kostnader och intäkter förknippade med utbildningstiden och hela Aishas arbetsliv, alltså perioden 2013–2052, jämfört med alternativet att inte göra någonting. Produktionstillskottet uppgår till drygt 7,5 miljoner kronor. För att räkna ut den samhällsekonomiska vinsten drar vi bort satsningens kostnader, det vill säga vad Botkyrka kommun och CSN lade ut under de första fyra åren.

TABELL 2. Samhällsekonomisk kalkyl för Aishas utbildningssatsning, 2013–2052, nuvärde 2012 (kronor).

Komponent	Kostnad	Intäkt	Vinst (Avkastning)
Utbildningskostnad	146 000		
Utgift för studiebidrag	154 000		
Produktionstillskott		7 553 000	
Totalt	301 000	7 553 000	7 252 000 (25)

Som framgår av tabell 2 ger en utbildningssatsning som leder Aisha till arbete en avkastning (intäkt/kostnad) på drygt 25 gånger insatsen.

I vanliga sammanhang på finansmarknaden eller när det gäller investeringar i byggnader och infrastruktur skulle denna storlek på avkastningen anses som extremt hög, men när det gäller sociala investeringar är det vanligt med mycket hög avkastning. Orsaken är att varje människa i arbete producerar ett stort värde årligen i form av egen försörjning och bidrag till nationalhushållet.

Avkastningen kan tolkas som att om man satsar motsvarande utbildning på 25 personer liknande Aisha så behöver endast en av dem få arbete (och fortsätta arbeta till pensionen) för att satsningen ska gå jämnt upp. Då är det värt att komma ihåg att vid en yt-

Not 19. Siffran bygger på ett grovt antagande. Enligt Birch Sørensen (2010) skulle dagens olika konsumtionsskattesatser kunna ersättas med en enhetlig konsumtionsskatt på 20 procent. Detta gäller för hela ekonomin och det är inte säkert att Aishas konsumtion är representativ. Av försiktighetsskäl har därför 5 procentenheter dragits av.

Not 20. Vi har utgått från skatteuttaget i Botkyrka kommun 2013 samt Skatteverkets Skattetabell 32 för Aishas månadslön. Dessa skattesatser har sedan antagits för resten av kalkylperioden.

lig betraktelse ser Aisha ut att inte kosta någonting för det offentliga eftersom hon är försörjd av anhöriga.

Den satsning vi sett vara så lönsam på en aggregerad nivå kräver emellertid att de olika aktörerna ska ta på sig kostnader tidigt under perioden. I praktiken berörs fler aktörer än i detta förenklade exempel. Ofta är det så att trots att satsningen totalt sett är mycket lönsam så är den olönsam för någon eller några deltagande aktörer. I nästa avsnitt kommer vi därför att resonera om de ekonomiska effekterna för Aisha samt beskriva ett par kommunalekonomiska kalkyler.

När man utgår från ett aktörsperspektiv är det viktigt att analysera de tidiga åren eftersom tidiga förluster kan få aktörer att avstå även om de skulle göra en långsiktig vinst. Tabell 3 nedan visar fördelningen av Aishas arbetslivs produktionstillskott.

TABELL 3. Fördelning av produktionstillskottet från Aishas utbildningssatsning 2017–2052, nuvärde 2012 (kronor).

Aktör/mottagare	Belopp
Aisha, nettolön	4 527 000
Varav tillfaller staten i konsumtionsskatt	610 000
Kommunalskatt	798 000
Varav tillfaller Botkyrka kommun	44 000
Varav tillfaller kommunkollektivet	754 000
Landstingsskatt	480 000
Varav tillfaller Stockholms läns landsting	101 000
Varav tillfaller landstingskollektivet	379 000
Sociala avgifter	1 741 000
Totalt	7 553 000*

* Se not till tabell 1.

Utbildningssatsningen från Aishas perspektiv

För Aisha själv finns det inget enskilt år där utbildningssatsningen innebär en lägre ekonomisk standard än jämförelsealternativet: att vara kvar i anhörigförsörjningen. Det är också troligt att Aishas hälsa kommer att vara bättre redan under studietiden för att sedan förbli bättre än i jämförelsealternativet.

Sett till hela kalkylperioden uppgår Aishas inkomster efter skatt till drygt 4 680 000 kronor (nettolönen i tabell 3 plus värdet av studiebidragen på 154 000 kronor i tabell 2). Utan satsningen skulle hon ha levt under små ekonomiska förhållanden och varit beroende av anhöriga för sin försörjning.

Utöver detta blir också Aishas pension betydligt bättre än om hon inte skulle ha arbetat mellan 2017 och 2052. Forskning visar också att en egen inkomst leder till mer inflytande över familjens viktiga beslut.

Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv

Under perioden 2013–2016 investerar Botkyrka kommun alltså 147 000 kronor (tabell 2) i Aishas utbildning. Under det första år som Aisha arbetar betalar hon drygt 30 000 kronor i kommunalskatt (tabell 1). Botkyrka kommun får behålla 5,5 procent av detta belopp, knappt 1 700 kronor. Resterande drygt 28 800 kronor betalar Botkyrka kommun in till det kommunala skatteutjämningsystemet.

Varje år genererar Aishas förvärvsarbete kommunalskatteintäkter och under Aishas 40-åriga yrkesliv kommer hennes kommunalskatteinbetalningar att uppgå till nära 800 000 kronor (tabell 3). Av denna summa kommer emellertid, med oförändrat skatteutjämningsystem, Botkyrka kommun endast att få behålla knappt 44 000 kronor.

En begränsad ekonomisk kalkyl som endast jämför kommunens direkta kostnader och direkta intäkter visar därför ett långsiktigt underskott på drygt 100 000 kronor för Botkyrka kommun (44 000–147 000 kronor) för hela 40-årsperioden.

Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2052

Tabell 3 visar också de offentligfinansiella effekterna av Aishas förvärvsarbete. De kommunala och landstingskommunala skatteutjämningsystemen får inbetalningar på 94,5 respektive 79 procent av Aishas kommunal- och landstingsskatteinbetalningar.²¹ Primärkommunerna får därmed drygt 750 000 kronor av Aishas kommunalskatteinbetalningar. Om en lönsamhetskalkyl skulle göras med hela kommunkollektivets perspektiv skulle den alltså visa en vinst på 798 000–147 000 = 653 000 kronor.

Även landstingen får ökade intäkter från Aishas arbete och de har heller inga kostnader för satsningen i vårt exempel. De delar på den del av hennes landstingsskatteinbetalningar som inte tillfaller Stockholms läns landsting, nästan 379 000 kronor.

Slutligen bildas som tidigare nämnts statliga intäkter på drygt 600 000 kronor från konsumtionsskatt, liksom stora bidrag till de offentliga försäkringssystemen på 1,7 miljarder kronor.

Not 21. Uppgifter från tjänstemän vid Sveriges Kommuner och Landsting.

Exemplet Beata

Vårt andra räkneexempel visar de samhällsekonomiska och fördelningsmässiga effekterna av en utbildningssatsning för Beata, en inrikes född 35-årig kvinna med nio års skolgång som har försörjningsstöd innan hon nås av utbildningssatsningen.²² I den här kalkylen är det alltså kostnader och intäkter förknippade med utbildningssatsning och sysselsättning som ska jämföras med 30 års försörjningsstöd.²³

En samlad utbildningssatsning följd av ett jobb

Eftersom Beata har grundskoleexamen men ingen gymnasieutbildning väljs, av samma skäl som för Aisha, Vård- och omsorgsprogrammet. Under tre terminer med början i januari 2013 läser alltså Beata denna kommunala gymnasieutbildning och till sommaren 2014 tar hon examen.

Utbildningen bekostas av Botkyrka kommun. Kostnaden uppgår till knappt 62 000 kronor.²⁴ Under utbildningen har Beata rätt till studiemedel.

Beata får 6 548 kronor i bidrag och lånar 2 448 kronor per månad under studietiden.

Utgifter för studiemedlen är en statlig kostnad som totalt för hela perioden uppgår till knappt 94 000.²⁵ Totalt kommer alltså Beatas utbildningssatsning att kosta det offentliga 156 000 kronor.

I juli 2014 börjar Beata jobba inom vård och omsorg på samma sätt som Aisha. Hon arbetar till och med 2042 då hon fyller 65 och går därefter i pension.

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2015

Under Beatas första yrkesverksamma år, 2014, är hennes bruttolön drygt 118 000 kronor eftersom hon endast arbetar under andra halvåret. Under 2015 blir den 231 000 kronor. På dessa summor betalar arbetsgivaren sociala avgifter på drygt 30 procent, så att produktionstillskottet av att Beata kommit i arbete blir drygt 450 000 kronor (se tabell 4 på nästa sida).

I Beatas fall finns emellertid ännu en samhälls-

Not 22. Vi har antagit att Beata får riksnormen för ensamstående i försörjningsstödet.

Not 23. Notera igen att 30 års försörjningsstöd inte är ett helt realistiskt scenario, men att det för beräkningarna och analysen fungerar som proxy för offentlig försörjning på låg ekonomisk nivå.

Not 24. Kostnaden bygger på det pris Botkyrka kommun avtalat om med utbildningens leverantör för 2011.

Not 25. Kostnaden bygger på 15 månaders högre studiebidrag fördelat på tre terminer. För enkelhetens skull räknar vi med att statens låneverksamhet är självfinansierande, vilket vid kontrollberäkningar inte visar sig orealistiskt. Statens utgift består alltså endast av bidragsdelen i studiemedlet.

ekonomisk intäkt, nämligen de minskade utgifterna för försörjningsstöd som satsningen medfört. Den uppgår för dessa tre år till 294 000 kronor.²⁶

För att beräkna satsningens vinst och avkastning har, i tabell 4, den sammanlagda samhällsekonomiska intäkten på 744 000 kronor jämförts med vad utbildningssatsningen kostat, dvs. 156 000 kronor. På en samhälls nivå ger satsningen alltså en vinst på 588 000 kronor redan efter tre år, vilket motsvarar en avkastning på nära fem gånger insatsen.

Den viktigaste skillnaden mellan Aishas och Beatas fall rör satsningens jämförelsealternativ. Att betala ut försörjningsstöd är dyrt för det offentliga, så utbildningssatsningen ger i Beatas fall en ”dubbel” avkastning: dels det vanliga produktionstillskott som en person i arbete alltid genererar och dels minskade utgifter för försörjningsstöd.

TABELL 4. Samhällsekonomisk kalkyl för Beatas utbildningssatsning 2013–2015, nuvärde 2012 (kronor).

Komponent	Kostnad	Intäkt	Vinst (Avkastning)
Utbildningskostnad	62 000		
Utgift för studiebidrag	94 000		
Produktionstillskott		450 000	
Uteblivet försörjningsstöd		294 000	
Totalt	156 000	744 000	588 000 (4,8)

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2042

På samma sätt som i Aishas fall summerar vi nu samhällets alla kostnader och intäkter över hela Beatas arbetsliv. Eftersom kostnaderna förknippade med satsningen ligger under kalkylens första två år blir kostnaden densamma som ovan; endast intäkterna, vinsten och avkastningen ökar med en längre kalkylperiod.

Det samhällsliga värdet av Beatas arbete uppgår till 6,7 miljoner kronor (se tabell 5 nedan). Inbesparade utbetalningar för 30 års försörjningsstöd uppgår till 2 454 000 kronor. För att räkna ut vinsten drar vi bort satsningens kostnader, dvs. 156 000

kronor. I tabell 5 framgår att resultatet blir en vinst på nära 9 miljoner kronor vilket motsvarar hela 58 gånger insatsen.

TABELL 5. Samhällsekonomisk kalkyl för Beatas utbildningssatsning, 2013–2042, nuvärde 2012 (kronor).

Komponent	Kostnad	Intäkt	Vinst (Avkastning)
Utbildningskostnad	62 000		
Utgift för studiebidrag	94 000		
Produktionstillskott		6 701 000	
Uteblivet försörjningsstöd		2 450 000	
Totalt	156 000	9 151 000	8 995 000 (58)

I Beatas fall kan vi notera en ännu högre avkastning än i Aishas fall. Detta beror som sagt på den minskade kostnaden för försörjningsstöd samt även på den lägre utbildningskostnaden.

Om motsvarande utbildning och studiebidrag skulle satsas på 58 personer som liknar Beata så skulle det räcka med att endast en person får arbete efteråt för att det ska gå samhällsekonomiskt jämnt upp på 30 års sikt. Om istället tre personer skulle gå från studier till arbete går satsningen samhällsekonomiskt jämnt upp efter ungefär 10 år.

Vi har ovan uppmärksammat att sannolikheten för att sådana här satsningar över huvud taget blir av och sedan lyckas är att det finns uppsökande, stödjande och motiverande insatser kopplade till den rena utbildningssatsningen. Ännu ett intressant tolkningssätt av kalkylernas resultat är därför att vi skulle kunna lägga till en hel del kostnader för denna sorts insatser i kalkylen och den ändå skulle gå med stor vinst.

I nästa avsnitt beskrivs de ekonomiska effekterna för Beata, för Botkyrka kommun och för vissa andra offentliga instanser. När man tittar från ett aktörs-perspektiv är det viktigt att analysera de tidiga åren eftersom tidiga förluster kan få aktörer att avstå. Som stöd för texten i dessa avsnitt anger tabell 6 fördelningen av produktionstillskottet.

Not 26. 314 000 kronor skulle ha utbetalts i jämförelsealternativet. Men eftersom Botkyrka kommun betalar två månaders försörjningsstöd under utbildningssatsningens första år, blir besparingen 20 000 kronor lägre än denna summa.

TABELL 6. Fördelning av produktionstillskottet från Beatas utbildningssatsning 2017–2042, nuvärde 2012 (kronor).

Aktör/mottagare	Belopp
Beata, nettolön	4 016 000
Varav tillfaller staten i konsumtionsskatt	542 000
Kommunalskatt	708 000
Varav tillfaller Botkyrka kommun	39 000
Varav tillfaller kommunkollektivet	669 000
Landstingsskatt	426 000
Varav tillfaller Stockholms läns landsting	89 000
Varav tillfaller landstingskollektivet	337 000
Sociala avgifter	1 546 000
Totalt	6 701 000*

* Se not till tabell 1.

Utbildningssatsningen från Beatas perspektiv

För Beata innebär utbildningssatsningen en något lägre levnadsstandard under de första tre terminerna än jämförelsealternativet, det vill säga försörjningsstöd. Trots detta har hon redan efter fyra terminer fått en högre sammanlagd levnadsstandard än i jämförelsealternativet. Detta beror på att även en låg lön ger mer kvar i plånboken efter skatt än försörjningsstöd.

2013 är därför det enda kalenderår där satsningen ger Beata en sämre ekonomisk standard än jämförelsealternativet. Det blir alltså en utmaning för de offentliga aktörerna att motivera Beata att ta denna kortsiktiga förlust.

Ännu en utmaning är att satsningen, med nuvarande regler, kräver att Beata skuldsätter sig, om än i liten omfattning. Efter avslutade studier uppgår hennes studieskuld till knappt 38 000 kronor.²⁷ Det blir då viktigt att framhålla att Beata redan år 2021 är skuldfri och har då dessutom fått nettoinkomster på drygt 500 000 kronor mer än om hon skulle ha tvingats leva på försörjningsstöd under samma tidsperiod.

Sett till hela kalkylperioden, 2013–2042, uppgår Beatas löneinkomster efter skatt till 4 016 000 kronor (se tabell 6) och värdet av studiebidraget är 94 000 kronor (se tabell 5). Utan satsningen skulle hon ha fått försörjningsstöd vars totala värde för perioden var 2 450 000 kronor (se tabell 5). Nettovinsten av satsningen jämfört med ett liv med försörjningsstöd är för Beatas del alltså drygt 1,5 miljoner kronor.

Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv

Under perioden 2013–2014 investerar Botkyrka kommun 62 000 kronor i Beatas utbildning. Under samma period sparar man in betydligt mer på kostnaden för försörjningsstöd. Det finns alltså inget enskilt år som Botkyrka kommun ”gör förlust” eftersom huvudansvaret för Beatas försörjning flyttas över till staten (studiebidragen) och till Beata själv (studielånet).

Varje år leder Beatas arbete till kommunalskatteintäkter och under hennes 28-åriga yrkesliv kommer hennes sammanlagda kommunalskatteinbetalningar att uppgå till drygt 700 000 kronor (se tabell 6). Av denna summa kommer emellertid, med oförändrat skatteutjämningsystem, Botkyrka kommun endast att få behålla knappt 39 000 kronor.

Den kommunalekonomiska vinsten beror alltså i stort sett uteslutande på de minskade kostnaderna för försörjningsstöd.

Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2042

Som framgår av tabell 6 ovan bildas det även i Beatas fall stora finansiella intäkter för de offentliga aktörerna. Konsumtionsskatt, sociala avgifter och kommunal- och landstingsskatt uppgår tillsammans till nära 2,7 miljoner kronor. Beatas bidrag till de gemensamma välfärdssystemen är alltså betydande.

Not 27. Återbetalningen sker med cirka 750 kronor per månad och, till skillnad från alla andra i siffror i rapporten anger den kronor i respektive års prisnivå, dvs. de är inte omräknade till nuvärde 2012. 750 kronor år 2024 kommer därför att vara en mindre utgift relativt sett än 750 kronor i 2012 års prisnivå.

Exemplet Cynthia

Vårt tredje typfall är Cynthia, en utrikes född 45-årig kvinna med nio års skolgång från hemlandet. Liksom Beata har hon försörjningsstöd i jämförelsealternativet. När satsningen börjar har Cynthia 20 år kvar till pensionen som infaller 31 december 2032. I det här fallet kommer alltså kostnader och intäkter förknippade med utbildningssatsning och sysselsättning att jämföras med 20 års försörjningsstöd.

En sammanhållen utbildningssatsning följd av ett jobb

I början av januari 2013 börjar Cynthia följa en sammanhållen och väl vald utbildningsväg bestående av SFI, kommunal grundutbildning och kommunal gymnasieutbildning. För en person med Cynthias bakgrund skulle en vanlig utbildningsväg i Botkyrka kommun se ut som följer.

Under 2013 och 2014 läser Cynthia SFI, kurserna 2B, 2C och 3D. Under denna period får Cynthia försörjningsstöd. Därefter, under vårterminen 2015, läser hon en terminslång vuxenutbildning på grundläggande nivå på Komvux. Efter avslutad grundläggande utbildning väljer även Cynthia den yrkesinriktade gymnasieutbildningen inom vård- och omsorg. Utbildningen tar tre terminer och avslutas i december 2016.

Det är Botkyrka kommun som tillhandahåller alla kurser och program under utbildningstiden. Kostnaden för detta uppgår till 121 000 kronor.²⁸

Under 2015 och 2016 får Cynthia studiemedel i form av högre bidrag och lån. I början av 2017 uppgår hennes samlade studieskuld till 52 000 kronor. Den ska betalas tillbaka med knappt 750 kronor i månaden till och med 2024.

Liksom Aisha börjar hon arbeta inom vård och omsorg i januari 2017. Hon arbetar till och med 2032 då hon fyller 65 år och går i pension.

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2017

Under Cynthias första yrkesverksamma år, 2017, är hennes bruttolön 222 000 kronor. På denna summa betalar arbetsgivaren sociala avgifter så att det reala produktionstillskottet av Cynthias arbete blir knappt 290 000 kronor (se tabell 7 nedan).

Även i Cynthias fall finns en intäkt i form av minskade utgifter för försörjningsstöd. Under 2013 och 2014 betalar Botkyrka kommun visserligen ut lika mycket försörjningsstöd som i jämförelsealternativet, men under 2015–2017 blir kostnaderna för detta mycket mindre; besparingen upp uppgår till 273 000 kronor.²⁹

Not 28. Beräknat på uppgifter från Botkyrka kommun, se tidigare not om detta.

Not 29. Under 2015 och 2016 får Cynthia försörjningsstöd för 2 studiefria månader. Under 2017 utgår inget försörjningsstöd alls.

I tabell 7 beräknas satsningens vinst och avkastning som den sammanlagda samhällsekonomiska intäkten på 562 000 kronor minus vad hela utbildningssatsningen kostar, det vill säga Botkyrka kommuns utbildningskostnad på 121 000 kronor och CSN:s kostnad för studiebidrag under 2015 och 2016 på 123 000 kronor. Detta uppgår till 318 000 kronor.

En fyraårig utbildning kan verka lång, särskilt för en 45-åring, men om satsningen lyckas leder den till en samhällsekonomisk vinst efter bara ett år i arbete. Sett i ett samhällsekonomiskt femårsperspektiv ger utbildningssatsningen mer än dubbla insatsen.

TABELL 7. Samhällsekonomisk kalkyl för Cynthias utbildnings-satsning, 2013–2017, nuvärde 2012 (kronor).

Komponent	Kostnad	Intäkt	Vinst (avkastning)
Utbildningskostnad	121 000		
Utgift för studiebidrag	123 000		
Produktionstillskott		289 000	
Uteblivet försörjningsstöd		273 000	
Totalt	244 000	562 000	318 000 (2,3)

Samhällsekonomisk kalkyl för 2013–2032

På samma sätt som i tidigare fall summerar vi nu samhällets alla kostnader och intäkter över hela Cynthias arbetsliv. Eftersom kostnaderna förknippade med satsningen föreligger endast under de första fyra åren är det bara intäkterna, vinsten och avkastningen som ökar med en längre kalkylperiod. Det samhällsekonomiska värdet av Cynthias 16-åriga arbetsliv uppgår till drygt 4 miljoner kronor (se tabell 8 nedan). Inbesparade utbetalningar för 20 års försörjningsstöd uppgår till drygt 1,5 miljoner kronor. För att räkna ut vinsten drar vi bort satsningens kostnader på 244 000 kronor. Resultatet blir en samhällsekonomisk vinst på drygt 5,3 miljoner kronor vilket motsvarar mer än 20 gånger insatsen.

TABELL 8. Samhällsekonomisk kalkyl för Cynthias utbildnings-satsning, 2013–2032, nuvärde i kronor år 2012.

Komponent	Kostnad	Intäkt	Avkastning
Utbildningskostnad	244 000		
Produktionstillskott		4 011 000	
Uteblivet försörjningsstöd		1 567 000	
Totalt	244 000	5 578 000	5 334 000 (22,9)

Även här ser vi en stor samhällelig långsiktig avkastning av utbildningssatsningen. Orsaken är, som vi tidigare nämnt, dels att varje människa i arbete producerar ett stort värde årligen och dels att hon inte heller behöver försörjas av andra i arbete. Tolkningen av utbildningssatsningens vinst och avkastning är därför att om vi satsar motsvarande utbildning på 22 personer så räcker det med att endast en person få arbete för att satsningen ska gå samhällsekonomiskt jämnt upp.

SPECIALFALL: CYNTHIA UTAN FÖRSÖRJNINGSSTÖD

Låt oss tillfälligt anta att Cynthia, liksom Aisha, i jämförelsealternativet varit försörjd av anhöriga och att det därför inte blir någon besparing på grund av kommunens minskade försörjningsbörda. På samhällsekonomisk nivå skulle det ändå innebära en avkastning på drygt 15 gånger insatsen (4 011 000/244 000), det vill säga att om en person av 15 som tar del av satsningen lyckas så har samhällsekonomin gått jämnt upp.

Satsningen på den 45-åriga Cynthia är alltså samhällsekonomiskt lönsam. Men liksom i de andra fallen krävs det att de olika aktörerna ska ta på sig kostnader på kort sikt. Med ett relativt kortare arbetsliv i förhållande till utbildningen kan det innebära en större utmaning i detta fall. Tabell 9 visar fördelningen av samhällsvärdet av Cynthias arbete och uppgifterna däri fungerar som stöd till de avsnitt som följer.

TABELL 9. Fördelning av produktionstillskottet från Cynthias utbildningssatsning 2017–2032, nuvärde 2012 (kronor).

Aktör/mottagare	Belopp
Cynthia, nettolön	2 404 000
Varav tillfaller staten i konsumtionsskatt	325 000
Kommunalskatt	424 000
Varav tillfaller Botkyrka kommun	22 000
Varav tillfaller kommunkollektivet	402 000
Landstingsskatt	255 000
Varav tillfaller Stockholms läns landsting	54 000
Varav tillfaller landstingskollektivet	201 000
Sociala avgifter	926 000
Totalt	4 011 000*

* Se not till tabell 1.

Utbildningssatsningen från Cynthias perspektiv

Under SFI-studierna har Cynthia samma låga ekonomiska levnadsstandard som i jämförelsealternativet. Under 2015 och 2016 får Cynthia en ännu något lägre levnadsstandard i och med att studiemedlet är lägre än försörjningsstöd. Dessutom utgörs en del av den nivån av lånade medel som Cynthia senare ska betala tillbaka till och med 2024.

Att låna pengar kan i verkligheten vara ett stort hinder för människor, kanske framför allt på grund av osäkerhet och risk kring jobbchanser. Om Cynthia ändå tar studielån kommer emellertid levnadsstandarden redan första året med egen löneinkomst, 2017, att med råge väga upp de lägre nivåerna under tidigare år.

På lång sikt, till och med år 2032, är Cynthias nettoinkomster under satsningen och yrkeslivet (summan av studiebidrag, kompletterande försörjningsstöd och lön efter skatt) 2 778 000 kronor. I jämförelsealternativet skulle försörjningsstöd fram till 65 års ålder ge Cynthia knappt 1 816 000 kronor.

Vi kan alltså konstatera att Cynthia, trots ett relativt kort återstående yrkesliv, kan förbättra sin ekonomiska situation avsevärt; med nära 1 miljon kronor.

Vidare tillkommer alla andra fördelar med egen inkomst: ökad egenmakt, förbättrad förhandlingsposition inom hushållet, bättre hälsa och god inverkan på nästa generations utsikter.

Utbildningssatsningen från Botkyrka kommuns perspektiv

Botkyrka kommun betalar 121 000 kronor för Cynthias fyra år långa utbildningsväg. Under utbildningstiden betalar kommunen även 249 000 kronor i försörjningsstöd (under SFI och som utfyllnad för studiefria månader under 2015 och 2016). Sammantaget uppgår alltså Botkyrka kommuns kostnad för Cynthias utbildningssatsning till 370 000 kronor.

Under satsningens två första år är Botkyrka kommuns utgifter för Cynthia större än i jämförelsealternativet eftersom den utöver försörjningsstöd på heltid betalar kostnaden för SFI-undervisningen.

Från och med 2015 är utbildningssatsningen dock billigare än jämförelsealternativet. Under 2015 och 2016 betalar Botkyrka kommun ut försörjningsstöd två månader plus utbildningskostnaden och från och med 2017 har kommunen inte några utgifter alls för Cynthia.

Om vi summerar de årsvisa skillnaderna mellan satsningen och jämförelsealternativet kan vi konstatera att Botkyrka kommun vid 2015 års utgång har gjort en sammanlagd förlust på drygt 1 000 kronor. Vi kan därför säga att i januari 2016 har Botkyrka gått jämnt upp; kommunens del av satsningens kostnader har varit lika stora som kommunens kostnader för försörjningsstödet i jämförelsealternativet.

När Cynthia sedan arbetar innebär varje år en kommunalekonomisk vinst. Cynthias totala kommunalskatt uppgår under yrkeslivet till 424 000 kronor varav Botkyrka kommun med dagens skatteutjämnning får behålla 23 000 kronor (se tabell 9).

Den största kommunalekonomiska vinsten är alltså de kraftigt reducerade kostnaderna för Cynthias försörjningsstöd på 1 567 000 kronor.

SPECIALFALL KOMMUNEN: CYNTHIA UTAN FÖRSÖRJNINGSTÖD

Om Cynthia likt Aisha hade varit försörjd av anhöriga eller av andra skäl inte tagit emot försörjningsstöd skulle satsningen på Cynthias utbildning ha inneburit en kommunalekonomisk förlust för Botkyrka kommun på nära 100 000 kronor; utbildningskostnaden på 121 000 kronor – kommunalskatteintäkter på 23 000 kronor.

Finansiella intäkter för andra aktörer 2013–2032

Som framgår av tabell 9 ovan bildas det även i Cynthias fall stora finansiella intäkter till de offentliga aktörerna. Konsumtionsskatt, sociala avgifter och kommunal- och landstingsskatt uppgår tillsammans till drygt 1,9 miljoner kronor. Även Cynthias bidrag till de gemensamma välfärdssystemen är alltså betydande.

Slutsatser

De tre typfallen som presenterats och analyserats leder tillsammans fram till ett antal övergripande slutsatser.

Stora samhällsekonomiska vinster

Alla tre typfall visar stora samhällsekonomiska vinster även i de fall som vid en första anblick kan verka utmanande. Vi såg till exempel att en fyraårig utbildningssatsning lönar sig samhällsekonomiskt även för personer med ett relativt kort arbetsliv kvar.

Vi kan också konstatera att det bildas stora samhällsekonomiska vinster genom att satsa på människor som i utgångsläget inte förefaller kosta något för det allmänna. Både för Aisha och i det fall vi antog att Cynthia var försörjd av anhöriga, visade beräkningarna samhällsekonomisk vinst. Detta på grund av de stora värden som bildas av förvärvsarbete.

Värdet av förvärvsarbete och andra goda effekter

Det kanske vaga begreppet samhällsekonomiska intäkter från förvärvsarbete består för kvinnan själv huvudsakligen av löneinkomsten. Men utöver den direkta ekonomiska förbättringen medför den också ökad egenmakt och större inflytande i hushållets gemensamma beslut.

Den andra delen av produktionstillskottet består av att arbetet leder till skatteintäkter och inbetalningar till de offentliga välfärdssystemen, vilket är centralt när allt färre ska försörja allt fler på grund av den åldrande befolkningen.

Det finns också indirekta värden kopplade till kvinnornas förvärvsarbete i form av förbättrad hälsa och goda effekter på barnen. Det finns tydliga samband mellan exempelvis att inte gå ut grundskolan med fullständiga betyg och föräldrarnas utanförskap. Vi har varken räknat med värdet av hälsa eller av brutet socialt arv. Det innebär att samhällsekonomin har ännu mer att vinna på att hjälpa människor ut ur utanförskap än vad som visas i dessa beräkningar.

Stora besparingar

Räkneexemplen visar också de stora besparingar som görs när människor som långsiktigt försörjs av det allmänna åstadkommer egen försörjning. Detta är också den stora kommunalekonomiska vinsten med att bryta utanförskapet. I mer realistiska fall fördelar sig förstas denna försörjningsbörda på fler offentliga system, till exempel aktivitetsersättning, sjukförsäkring, tillfälligt försörjningsstöd etc., men huvudpoängen är att det blir en stor besparing för det allmänna när människor kommer i egen försörjning.

Tidskrävande utbildningssatsningar

Under senare år har arbetsmarknadens krav både på svenskkunskaper och på gymnasieutbildning ökat. I våra räkneexempel tar svenskastudier, grund- och gymnasial yrkesutbildning för de utrikes födda kvinnorna fyra år.

För att rusta individer med låg utbildningsbakgrund och svaga svenskakunskaper för arbetsmarknaden är det inte troligt att det går att förkorta satsningen i någon väsentlig utsträckning. Det är därför viktigt att undanröja alla hinder för att skapa så snabba och så effektiva vägar ut ur utanförskap som möjligt. Enligt denna analys innebär detta tre större utmaningar som alla kräver engagemang på nationell nivå.

Tre utmaningar

Utmaning 1: Mer samarbete mellan offentliga aktörer ökar chanserna för att satsningarna ska lyckas

I våra beräkningsexempel visade vi att för att en utbildningssatsning på utrikesfödda 45-åringar ska gå samhällsekonomiskt jämnt upp så krävs att en av 15 fullföljer utbildningen och sedan får och behåller ett arbete fram till pensionen (Se Specialfall Cynthia). Vi förde resonemang om värdet av uppsökande, motiverande och stödjande insatser runt kvinnornas utbildningsvägar.

I våra fall anfördes främst vad ett tätare samarbete mellan kommunen och Arbetsförmedlingen skulle kunna bidra med för att öka sannolikheten för att satsningarna ska lyckas. Även andra studier visar att ett problemorienterat angreppssätt där offentliga aktörer samarbetar ökar möjligheten att bryta utanförskap. Detta kräver i många fall att de får statsmakternas uttalade mandat att ändra arbetssätt.

Utmaning 2: Förbättra de kommunalekonomiska villkoren och drivkrafterna

I denna studie har vi beaktat strukturell arbetslöshet, alltså människor med låg utbildning som inte motsvarar arbetsmarknadens krav. Vi har konstaterat att långa utbildningssatsningar för personer utan försörjningsstöd innebär utgifter för Botkyrka kommun under utbildningstiden.

Med dagens skatteutjämningsystem kommer kommunen inte ens på 20 eller 40 års sikt att ”få tillbaka” dessa utgifter. Vi tror naturligtvis inte att kommunernas prioriteringar styrs enbart av krassa ekonomiska resonemang, men samtidigt är knappa resurser en realitet. Bara i Botkyrka kommun finns idag cirka 4 600 kvinnor och män som har högst för-gymnasial utbildning och som inte förvärvsarbetar.

Trots de samhällsekonomiska vinster som inträder på bara några års sikt är det ändå svårt för kommunerna att komma tillrätta med detta inom ordinarie budget. Även detta är ett problem som bara kan lösas på nationell nivå.

Utmaning 3: Förbättra kvinnornas drivkrafter till utbildning och försörjning

Personal inom Botkyrka kommun ser ofta att försörjningsmöjligheter på kort sikt har stor betydelse för kvinnors vägval. Som exempel kan nämnas att hela hushållets försörjningsstöd påverkas negativt om en kvinna tar studiemedel, vilket kan leda till att hon avstår från utbildning för att kortsiktigt kunna behålla en högre ekonomisk försörjning för familjen.

Samtidigt pekas utrikes födda kvinnor ofta ut som en av framtidens viktigaste arbetskraftsreserver. Det yttersta ansvaret för att samhället ska kunna dra fördel av en ökad arbetsmarknadsetablering av utrikes födda kvinnor ligger på riksdag och regering. Det är på den nivån som samhällets styrande ansvars- och drivkraftsstrukturer bestäms.

Referenser

- Birch Sørensen, Peter (2010), Swedish Tax Policy: Recent Trends and Future. Report to the Expert Group on Public Economics 2010:4.
- Botkyrka kommun, Arbetsmarknads- och vuxenutbildningsförvaltningen (2011), Från osynliga till synliga – En studie av invånare i norra Botkyrka som står helt utanför arbetsmarknad och bidragssystem.
- Botkyrka kommun, Kommunledningsförvaltningen (2011), Kvinnor utanför arbetsmarknaden berättar – En intervjustudie i norra Botkyrka 2011.
- Botkyrka kommun (2011), Utveckling av ett hållbart Botkyrka med fokus på mänskliga rättigheter 2011 – indikatorbilaga.
- Burström, Kristina och Rehnberg, Claes (2006), Hälsorelaterad livskvalitet i Stockholms län 2002, Enheten för Socialmedicin och Hälsoekonomi, Centrum för Folkhälsa, FORUM för kunskap och gemensam utveckling, Stockholms läns landsting.
- European Commission, GD for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (2008), Analysis Note: the Economic Case for Gender Equality.
- Janlert, Urban (2012), Arbetslöshet och hälsa, Kommission för ett socialt hållbart Malmö.
- Länsstyrelsen i Stockholms län (2011), Stockholm 2020 – En utbildnings och arbetsmarknadsprognos, rapport 2011:37.
- Nilsson, Ingvar och Wadeskog, Anders (2008), Det är bättre att stämma i bäcken än i ån, SEE AB. Prop. 2011/12:1, Budgetpropositionen för 2012.

Utbildning som ger jobb

Jämställdhet som Smart ekonomi i Botkyrka

Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett mål som inte behöver ha med pengar att göra. Men hur pengar används påverkar förutsättningarna för jämställdhet. I SKL:s projekt Smart ekonomi kopplas pengar och jämställdhet samman genom att deltagande kommuner söker kommunala vinster av jämställdhetsintegrering.

I den här rapporten visar Botkyrka kommun det ekonomiska utfallet av utbildningssatsningar för att ge arbetslösa kvinnor jobb.

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se

ISBN 978-91-7164-954-6

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Post: 118 82 Stockholm
Besök: Hornsgatan 20
Telefon: 08-452 70 00
www.skl.se